

4. Jó és rossz

A benne lakozó fenség átfogja az egész világot,
Minden teremtményt, jót és rosszat. És ez a valódi egység.
Hogyan is hordhatná magában jó és rossz ellentétét?
Valójában nincs is ellentét, a rossz a jónak székhelye.

Baal Schem Tow

Olyan területhez közelítünk, amely nemcsak hogy az emberlét egyik legnehezebb témáját adja, de különösen alkalmas a félreértésekre is. Igen veszélyes dolog az általunk ábrázolt világképből itt-ott egy-egy mondatot vagy részletet kiemelni, s azt egy másik világkép tartalmával vegyíteni. Tapasztalatunk szerint éppen a jó és a rossz fogalmáról való elmélkedés ébreszt különösen mély félelmet az emberekben, mert az értelem és a megismerés képessége érzelmi úton könnyen összezavarható. Minden veszély ellenére tegyük meg most azt, amit Amfortas elkerült: kérdezzünk rá a rossz természetére. Mint azt már korábban felfedtük, a betegségeket is árnyékvilágunk okozza, mely létét a jó és a rossz, a helyes és helytelen közti különbségtetésnek köszönheti.

Mivel árnyékvilágunk mindazt tartalmazza, amit az ember *rossznak* tart, így magának az árnyékvilágnak is *rossznak* kell lennie. Így nemcsak jogosnak, egyenesen etikusnak és morálisan szükségesnek látszik, hogy árnyékvilágunk ellen akárhol és akárhogyan manifesztálódjék is – felvegyük a küzdelmet és kiirtsuk azt. A dolog látszólagos logikája itt is olyan izgalomba hozza az embereket, hogy nem veszik észre, nemes céljukat „csak” az hiúsítja meg, hogy a rossz kiirtása egyszerűen nem lehetséges. Ezért aztán mégis érdemes ismételten szemügyre vennünk „jó és rossz” témáját, bár kissé szokatlan szemszögből.

A polaritás törvényével kapcsolatos gondolatainkból le kell vonnunk a konzekvenciát, hogy a jó és rossz nem más, mint ugyanannak az egységnek két aspektusa, s létük egymástól függ. A jó a rosszból s a rossz a jóból él – aki szándékosan táplálja a jót, tudattalanul együtt táplálja vele a rosszat. Ez a megfogalmazás első látásra talán ijesztően hangzik, állításunk helyessége azonban mind elméletileg, mind a gyakorlatban nehezen támadható.

Viszonyunkat a jóhoz és a rosszhoz kultúránkban erőteljesen áthatja a kereszténység, illetve a keresztény teológiai tanítás – ez azokra a körökre is vonatkozik, amelyek a vallásos kötöttségektől szabadnak gondolják magukat. Ez okból mi is vallási képekhez s elképzelésekhez nyúlunk vissza, hogy megkönnyítsük a jó és a rossz problematikájának követését. Ugyanakkor nem áll szándékunkban a bibliai képekkel kapcsolatosan bármiféle elméleti vagy értékítéletet alkotni, viszont azt gondoljuk, hogy a mitológiai történetek és képek különösen alkalmasak arra, hogy egyébként nehezen megfogható metafizikus

problémákat érthetővé tegyenek. Bár nem kötelező, hogy bibliai történetekhez nyúljunk vissza, de kulturális helyzetünkől ez adódik. Továbbá ezekben a történetekben rá tudunk mutatni arra a pontra, ahol a félreértés történik, ahol jó és rossz minden vallásban azonos felfogása eltorzul, és a keresztény teológiának megfelelő átértelmezést nyer.

Problémánkhöz adott az ótestamentumi bűnbeesés esete. Emlékszünk még, hogy a Teremtés könyve elbeszéli, hogyan került az első – androgin – ember, Ádám az Éden kertjébe, melyben a természet birodalmán kívül mindenekelőtt két különös fa található: az Élet Fája, valamint a Jó és Rossz Megismerésének Fája. Ahhoz, hogy e mitológiai történetet megértsük, látnunk kell, hogy Ádám nem férfi, hanem nemtelen, azaz androgin. Ő a teljes ember, nincs alávetve a polaritásnak, nem hasította szét semmilyen ellentétpár. Ő még mindennel egy – ezt a kozmikus tudatállapotot írja le a paradicsom képe. Bár Ádám még a tudat egységét éli, a polaritás a két fával már jelen van. A hasadás a teremtés történetében szintén a kezdetnél megjelenik, hiszen maga a teremtés hasadás, kettéválás útján történik. Így már a teremtésről szóló első beszámoló is csak polarizálódásokat sorol fel: fény – sötétség, víz – föld, nap – hold stb. Csak az ember teremtett „mint férfi és mint nő” egységes lénynek. A történet folyamán azonban a polaritás témája egyre sűrűsödik. Ezért támad Ádámnak az a kívánsága, hogy lényé egy részét leválassza, és azt formailag is önállóvá tegye. Ez a lépés természetszerűleg veszteséggel jár a tudatosság terén, erre azzal utal a történet, hogy Ádám álomba zuhan. Isten ezután Ádamból, a teljes és egész emberből kivasátja az egyik oldalt, s abból valami önállót alkot.

Az a szó, amit Luther „bordának” fordított, az eredeti héber szövegben úgy áll, hogy *tselah*, vagyis: oldal. Rokon a *tsel* szóval, ami annyit jelent: árnyék. Az egész, a teljes ember két, formailag különböző aspektusára bomlott, s ezeket hívják *férfinak* és *nőnek*. A hasadás azonban még nem terjed ki az emberi tudatra, mert különbségüket még nem ismerik fel, még mindig a paradicsom teljességében élnek. Ugyanakkor a formai kettéválás az előfeltétele annak, hogy a kígyó a nőnek, az ember fogékony részének fülébe súghasson, megkísérthesse. Megígéri neki, hogy ha eszik a tudás fájáról, szert tesz a jó és a rossz közötti különbségtévesztés, tehát a megismerés képességére.

A kígyó megtartja ígéretét. Az emberiség látja a polaritás világát, s meg tudja különböztetni a jót a rossztól, a férfit a nőtől. Ezzel a lépéssel elveszíti az egységet (a kozmikus tudatot), s elnyeri a polaritást (a megismerés képességét). Így az ő emberpárnak el kell hagynia az egység kertjét, a paradicsomot, s bele kell vetnie magát az anyagi formák polaris világába.

Ez a bűnbeesés története. Ebben az „esésben” az ember az egységből zuhan a polaritásba. Minden nép s minden kor mitológiája ismeri az emberi lét e központi történetét, s hasonló képekben jeleníti meg. Az emberiség bűne az *egységről* való *leválás*. A német nyelvben a *bűn* és a *válás* szavak rokonságban vannak (Sünde – Sonderung). A görög nyelvben a bűn szó

valódi jelentése még pontosabban megmutatkozik: *hamartéma* azt jelenti: „a bűn”, s a megfelelő ige, *hamartanein* pedig: „nem találni a célba”, „elvéteni a pontot”, „bűnözni”. A bűn itt tehát a pont elvétele – a pont viszont az egység szimbóluma. Az emberek számára mégis elérhetetlen s elképzelhetetlen, hiszen a pontnak sem helye, sem kiterjedése nincsen. A poláris tudat a pontot, az egységet nem találhatja el – s ez a bűn. Az, hogy bűnösök vagyunk, csak egy másik szó arra, hogy *polárisak* vagyunk. Így már az „eredendő bűn” keresztény fogalma is érthetőbb.

Az ember tudata poláris – tehát bűnös. Kauzális értelemben ennek nincsen oka. E polaritás arra kényszeríti az embert, hogy életútja során az ellentétek világán menjen keresztül, míg mindent meg nem tanul s magáévá nem tesz, hogy újra „tökéletes legyen, amint tökéletes az Atya a mennyben”. A polarításokon át vezető út mindig bűnös. Az „eredendő bűn” különös világossággal utal arra, hogy a bűn nem áll viszonyban a konkrét emberi magatartással. Fontos, hogy ezt tudomásul vegyünk, mert a történelem során az egyház a bűn fogalmát elferdítette, s bebeszélte az embereknek, hogy bűn az, ha *rosszat teszünk*, s *ez jó és helyes* cselekvéssel kerülhető el. A bűn azonban nem *egy* pólus a polaritáson belül, a bűn a polaritás maga. A bűn ezért nem kerülhető el – minden emberi tett bűnös.

A görög tragédiában még hamisítatlanul ott van ez az üzenet, mert az a centrális témája, hogy bár az embernek állandóan két lehetőség közül kell választania, de választásától függetlenül mindig bűnös lesz. A kereszténység fejlődésére nézve meglehetősen végzetes volt a bűn fogalmának teológiai félreértése. A hívők állandó törekvése arra, hogy ne kövessenek el bűnt és kerüljék a rosszat, bizonyos „rossznak” értékelt területek elfojtásához s ezáltal erőteljes árnyékvilág-képződéshez vezetett.

Ez az árnyékvilág felelős azért, hogy a kereszténység lett az egyik legtürelmetlenebb vallás, felelős az inkvizíciókért, a boszorkányüldözésért, népirtásért. A nem megélt pólus mindig megvalósítja magát; többnyire akkor éri utol a nemes lelkeket, amikor nem számítanak rá.

A jó és a rossz, mint ellentétek polarizációja, a kereszténységben – ez más vallásokra nem jellemző – Isten (jó) és Ördög (rossz) szembeállításához vezetett. Azzal, hogy az Ördögöt kinevezték Isten ellenfelének, észrevétlenül bevonták Istent is a polarítások világába – ezzel azonban Isten elveszítette gyógyító erejét. Isten az az egység, amely elkülöníthetetlenül egyesít magában minden polaritást – így magától értetődően Jót és Rosszat is – az Ördög viszont maga a polaritás, a kettéválás ura, vagy ahogy Jézus mondja: „E világ ura.” Így az Ördögöt, mint a polaritás jogos urát, mindig is a hasadás, a kettősség szimbólumaival látjuk el, mint a szarv, a paták, villa, pentagramma felfelé álló két csúccsal stb. Ezzel a terminológiával kifejezve azt mondhatjuk, a polaritás világa ördögi, azaz bűnös. Megváltoztatni nem lehet – ezért tanítják a mesterek, hogy a polaritás világát el kell hagyni.

E helyütt a vallás és a szociális gondolkodás között éles különbséget találunk. Semelyik valódi vallás nem próbálkozott azzal, hogy ebből a világból paradicsomot csináljon, mindegyik az e világból az egység világába vezető utat tanította. A valódi filozófia tudja, hogy egy poláris világban nem valósítható meg csupán az egyik pólus – e világban minden örömet ugyanannyi szenvedés egyensúlyoz ki. Ebben az értelemben például a tudomány „ördögi”, mert a polaritások kiépítésén munkálkodik, a sokféleséget táplálja. Az emberi lehetőségek funkcionális felhasználásában mindig van valami ördögi, mert a felhasználás az energiát a polaritáshoz köti, gátolja az eggyé válást. Ez Jézus pusztában való megkísértésének is a története: Az ördög tulajdonképpen csak azt kívánja Jézustól, hogy valósítsa meg lehetőségeit ártalmatlan, sőt hasznos változtatások céljából.

Jól jegyezzük meg, ha valamit „ördöginek” nevezünk, ezzel nem megbélyegezni akarunk, hanem csak hozzá akarjuk szoktatni az olvasót ahhoz, hogy az olyan fogalmak, mint *bűn*, *bűnösség*, *ördög*, a poláris világ fogalmai, s minden nevezhető ördöginek, ami e poláris világ része. Bármit tesz is az ember – vétkes, illetve bűnös lesz. Fontos, hogy megtanuljunk együtt élni bűnösségünkkel, egyébként őszintétlenek leszünk önmagunkkal. A megváltás a bűnből nem más, mint az egység elérése – ezt azonban éppen azok nem érhetik el, akik a valóság egyik felét kerülni próbálják. A teljességhez vezető utat az teszi oly nehézé, hogy keresztül kell mennünk a bűnösség állapotán.

Az evangélium újra és újra ábrázolja a bűn félreértését: a farizeusok azon az egyházi állásponton vannak, hogy a lelki üdvösség a parancsolatok betartása és a rossz kerülése útján valósítható meg. Jézus a következő szavakkal leplezi le őket:

„Az vesse rá az első követ, aki maga sohasem vétkezett.”

Jézus hegyi beszédében felülemelkedik a mózesi törvényen, és mert elferdítették, mert szó szerint értelmezték, viszonylagossá teszi azt, és azt mondja, hogy a gondolat ugyanolyan súlyú, mint annak külső megvalósítása. Ne felejtsük el, hogy Jézus a hegyi beszédbeli értelmezésével nemhogy súlyosabbá tette volna a parancsolatokat, hanem éppen azt az illúziót leplezte le, hogy a polaritások világában a bűn elkerülhető volna. A tiszta tanok azonban már kétezer évvel ezelőtt is olyan ellenszenvet, olyan dühöt váltottak ki az emberekből, hogy mindent elkövettek, hogy eltörölhessék őket a föld színéről. Az igazság dühítő, bárki szájából szóljon is. Kettészeli illúzióinkat, melyek segítségével Énünk menekülni próbál. Az igazság kemény és metsző, szentimentális álmodozásokra s morális öncsalásra kevésbé alkalmas.

A Sandokaiban, a Zen egyik alapvető ősi szövegében ezt olvassuk:

*Fény és sötétség
szemben állnak egymással
mégis az egyik
a másiktól függ
amint a jobb láb lépése
függ a balétól.*

Az „ősforrások igaz könyvében” olvashatjuk a következő „intést a jócselekedetekről”. Jang Dsu így szól: „Azt, aki jót cselekszik, bár nem a hírnévért teszi, mégis hírnév fogja övezni. A hírnévnek magában nincs köze a nyereszkedéshez, mégis nyereszkedés fogja követni. A nyereszkedésnek magában nincs köze a vitához, mégis vita fog tapadni hozzá. Ezért a nemes óvakodik attól, hogy jót cselekedjék.” Jól tudjuk, mekkora kihívás a maga abszolútumában kérdésessé tenni olyan biztosnak tartott alapkövetelményeket, hogy tegyünk jót és kerüljük a rosszat. Azt is tudjuk, hogy e téma szükségszerűen szorongást kelt – szorongást, melyet úgy háríthatunk el a legbiztosabban, ha görcsösen ragaszkodunk addigi normáinkhoz. Ennek ellenére vegyük a bátorságot, időzzünk még el e témánál, s minden oldalról vegyük szemügyre.

Nem akarjuk téziseinket egyik vallásból sem levezetni, de a bűn fent leírt félreértése a keresztény kultúrkörben olyan mélyen gyökerező értékítéletet szült, amelyhez sokkal erősebben kötődünk, mint hinnénk. Más vallásoknak e probléma nem feltétlenül okoz ugyanekkora gondot. A hinduizmus istenhármasában (Brahma – Visnu – Siva) Sivé a pusztító szerepe, ő reprezentálja tehát Brahmával, az építővel szemben az antagonisztikus erőt. Ez a megjelenítés megkönnyíti az erők szükségszerű váltakozásának felismerését. Buddháról mesélik a következő történetet: Buddhát egy fiatalember azzal a kéréssel kereste fel, hadd legyen a tanítványa. Buddha azt kérdezte tőle: „Loptál már életedben?” Az ifjú azt válaszolta: „Soha.” Buddha erre így felelt: „Akkor menj és lopj, majd ha megtanultad, visszatérhetsz hozzám.”

A zen-buddhizmus legősibb s alighanem legfontosabb írásában, a Shinjinmeiben (a 22. versben) ez áll: „Elég, ha a legcsekélyebb elképzelésünk marad helyesről s helytelenről, és szellemünk elpusztul a zűrzavarban.” Az a *kétség*, mely a polarításokat ellentéteire bontja, maga a *rossz*, s mégis ez a belátáshoz vezető szükséges kerülőút. A megismeréshez szükségünk van a két pólusra, de nem szabad megrekednünk ellentétességükben, hanem a kettősség e feszültségét ösztönzéseként, energiaként kell felhasználnunk az egység felé vezető úton. Az ember bűnös, vétkes – de ez a bűnösség kitüntető, mert szabadságának záloga.

Fontosnak tartjuk, hogy bűnösségünket el tudjuk fogadni anélkül, hogy a bűnösség érzése megsemmisítő (fojtogató, nyomasztó) lenne számunkra. Az emberi bűn metafizikus természetű, nem cselekvésünkkel *okozzuk*, hanem az az oka, hogy bűnösségünk látható kifejezéseként kényszerűen (szükségszerűen) választanunk és cselekednünk kell. A bűnösség bevallása megszabadít bennünket a bűnössé válás félelmétől. A félelem nem más, mint helyzetünk szűkössége, ez a szűkösség pedig éppen a leküzdéséhez szükséges nyitottságot, szemléletünk kitágítását akadályozza. A büntől nem menekülhetünk úgy, hogy állandóan jó cselekedetekre törekszünk, hiszen ezt meg kell fizetnünk az ellentétes pólus (a rossz) elfojtásával. A büntől jó cselekedetek által szabadulni – ez csak őszintétlenséghez vezet.

Az egység felé vezető út többet kíván tőlünk, mint pusztán menekvést vagy nem-észrevevést. Azt követeli tőlünk, hogy egyre tudatosabban lássuk *mindenben* a polaritást,

hogy ne riadjunk vissza, s lépjünk túl az emberi lét konfliktusosságán, legyünk képesek az ellentéteket magunkban egyesíteni. Ne kerüljük a problémákat, hanem átélés útján váltsuk meg őket, ez a feladatunk. Ehhez értékrendszerünk merevségét újból és újból meg kell kérdőjeleznünk, s így megértjük, hogy a rossz titka végső soron az, hogy nem létezik. Mint mondtuk, a polaritáson túl ott van az egység, s ezt nevezzük „Istennek” vagy „Fénynek”.

Kezdetben volt a fény, a mindent átfogó egység. Ezen a fényen kívül nem létezett semmi, hiszen akkor nem lett volna kizárólagos. A polaritásba tett lépésekkel keletkezett a sötétség, de kizárólag csak azért, hogy észlelhetővé tegye a fényt. A sötétség tehát a poláris világ művi terméke, mely szükséges ahhoz, hogy a fény a poláris tudat szintjén látható legyen. Így a sötétség a fényt szolgálja, táplálja, illetve a fény hordozója, mint arra Lucifer neve is rámutat. Ha azonban a polaritás eltűnik, eltűnik a sötétség is, hiszen nincsen önálló egzisztenciája.

A fény létezik, a sötétség nem. Ezért a fény erői és a sötétség erői között folyó gyakran idézett küzdelem nem valódi küzdelem, hiszen kimenetele mindig egyértelmű. A sötétség nem tud kifogni a fényen. A fény azonban a sötétséget azonnal fénné változtatja – ezért is kell kerülnie a sötétnek a fényt, ha nem akarja, hogy nem-léte lelepleződjék.

E törvény érvényesülését fizikai világunkban is követhetjük. Tegyük fel, van egy fénnel teli termünk, s e téren kívül sötétség uralkodik. Nyugodtan kinyithatjuk az ajtót, ablakokat, beengedhetjük a sötétséget – az nem fogja a termet elsötétíteni, ellenkezőleg, a fény a sötétséget fénné fogja változtatni. Fordítsuk meg példánkat. Van egy sötét termünk, melyet kivilágított tér vesz körül. Ha kinyitjuk az ajtót, ablakokat, ismét csak a fény fogja transzmutálni a sötétséget, s így a terem fénnel telik meg.

A rossz poláris tudatunk művi terméke, csakúgy, mint az idő és a tér, s nem szolgál mást, mint a jó észlelését, ez a fény táptalaja. A rossz így egyáltalán nem a jó ellentéte, a rossz a polaritás maga, a bűn, ugyanis a kettősség világának nincsen végpontja, tehát nincsen saját léte (egzisztenciája). A polaritás világa *kétségbeesésbe* vezet, mely azonban azt a fordulatot, azt a *belátást* szolgálja, hogy megváltást csak az egység világában találhatunk. Ugyanez a törvényszerűség érvényes a tudat világában is. Tudatosnak nevezzük egy ember mindazon tulajdonságait, aspektusait, melyek tudatossága fénykörében helyezkednek el, tehát látja őket. Árnyékvilágunk az a terület, melyet nem világít meg a tudat fénye, így sötét, azaz *tudattalan*. Ezek a sötét aspektusok azonban csak addig tűnnek fel rossznak, addig keltenek félelmet, míg sötétség fedi őket. Elég, ha árnyékvilágunk tartalmára *rátékintünk*, s már ez fényt hoz a sötétségbe, és tudatossá teszi a tudattalant.

Az önmegismerés útjának igazi varázsszava a *rátékintés valamire*. Ez ugyanis megváltoztatja annak a tárgynak a minőségét, amelyre rátékintettünk, mivel fényt, azaz tudatosságot hoz a sötétségbe. Az emberek mindig a dolgokat akarják megváltoztatni, s nehezen fogják fel, hogy az egyetlen feladatuk a rátékintés, a figyelem képessége. Az

emberiség legfőbb célja – nevezzük ezt bölcsességnek vagy megvilágosodásnak – abban áll, hogy *mindenre* rá tudjon tekinteni, fel tudja ismerni, hogy minden úgy jó, ahogy van. Ezt jelenti a valódi önismeret. Amíg valakit valami még zavar, amíg valamit még meg akar változtatni, addig nem ismeri önmagát. Meg kell tanulnunk úgy nézni e világ dolgait, eseményeit, hogy egónk ne kergessen bennünket rögvest a tárggyal kapcsolatos rokon- vagy ellenszenvbe, meg kell tanulnunk nyugalommal szemlélni Maja sokszínű játékait e földön. Ezért mondja a fent idézett zen-szöveg, hogy a legcsekélyebb elképzelés jóról vagy rosszról megzavarja szellemünket. Minden értékelés a formák világához köt bennünket, ragaszkodáshoz vezet. Amíg ragaszkodunk valamihez, szenvedésünktől nem válhat meg semmi, bűnösök, hibások, betegek maradunk. Mindaddig fennmarad vágyunk egy jobb világ után, s meg is próbáljuk e világot megváltoztatni. S ezzel ismét rabjai lettünk a tükrözés illúziójának, azt gondoljuk, hogy a világ tökéletlen, s nem vesszük észre, hogy csak a mi szemléletünk tökéletlen, s ez gátol meg bennünket a teljesség meglátásában.

Meg kell tanulnunk magunkat felismerni mindenben, s ezután gyakorolnunk kell a szenvtelenséget. A szenvtelenség az a polarítások közötti terület, ahonnan a pólusok pulzálását szemléljük. A szenvtelenség az az egyedüli tartás, amely lehetővé teszi számunkra, hogy a jelenségeket anélkül nézzük, hogy megítélnénk őket, hogy szenvedélyesen igent vagy nemet mondanánk rájuk, hogy azonosulnánk velük. E szenvtelenséget ne cseréljük össze azzal a tartással, amelyet általában közönynek nevezünk; erre a részvétlenség és az érdektelenség keverékéből összeálló indifferenciára gondol Jézus is, amikor a „langyosak”-ról beszél. A közönyösök sosem mennek bele konfliktusaikba, azt hiszik, hogy az elfojtás és a menekülés útján is elérhető az a kerek világ, amelyért a valóban kereső ember keményen megdolgozik, s léte konfliktusosságát felismerve félelem nélkül, tudatosan bejárja a polarítás világát, hogy aztán bánni tudjon vele. Az ilyen ember tudja, hogy az énje által teremtett ellentéteket előbb-utóbb egyesítenie kell. A szükséges döntésektől akkor sem riad vissza, ha tudja, hogy mindig is bűnös lesz általuk – de azon fáradozik, hogy ne rekedjen meg döntéseiben.

Az ellentétek maguktól nem egyesülnek – cselekvően kell megélnünk őket ahhoz, hogy egyszer majd magunkévá tehessük őket. Csak amikor a két pólust integráltuk, akkor találhatjuk meg azt a középutat, ahonnan nekikezdhethetünk az ellentétek egyesítése nehéz munkájának. E cél elérésének legalkalmatlanabb módja a menekvés a világ elől, az aszkézis. Inkább bátorságra van szükségünk, ami lehetővé teszi, hogy tudatosan és töretlenül szembesüljünk az élet kihívásaival. E mondatban a döntő szó a „tudatos” volt – egyedül a tudatosság teszi lehetővé, hogy cselekedeteinket megfigyeljük, s egyedül a tudatosság akadályozhatja meg, hogy cselekvéseinkben elveszünk. Nem az a fontos, *mit* tesz az ember, hanem az, *hogyan* teszi. A „jó” és a „rossz” szerinti értékelés mindig azt vizsgálja, *mit* tesz az ember. A mi szemléletünkben a fő kérdés az, hogy „hogyan tesz valaki valamit”. Tudatosan cselekszik-e? Egója belebonyolódott-e a cselekvésbe? Énjét kihagyta-e a cselekvésből? Az e kérdésekre adott válasz dönti el, hogy a cselekedet megköt-e vagy felszabadít.

A parancsolatok, a törvények és a morál nem vezetnek a tökéletességbe. Az engedelmisség jó – de nem elég, mert tudd, „az ördög is engedelmes”. A külső parancsolatoknak, tilalmaknak addig van jogosultsága egy ember életében, amíg tudatában fel nem nő, s felelősségét önmagáért fel nem ismeri. Az a tilalom, hogy ne játssz a gyufával, jogos a kisgyermek körében, de feleslegessé válik a felnőttek között. Ha az ember saját törvényeit önmagában megtalálja, ezzel mentesül az összes többi alól. A legbenső törvényünk az a kötelesség kell legyen, hogy valódi középpontunkat, önmagunkat megtaláljuk s megvalósítsuk, azaz egyek legyünk mindennel, ami létezik.

A szeretet princípiuma a kinyílás, és a bebocsátása annak, ami addig *kívül* volt. A szeretet egyesülésre törekszik – a szeretet fel akar oldódni a másikban, s nem akar elkülönült létet. A szeretet az ellentétek egyesítésének kulcsa, a te-t én-né és az én-t te-vé változtatja. A szeretet megszorítások és feltételek nélküli igent mondás. A szeretet a teljes univerzummal akar eggyé válni – amíg ez nem sikerül, nem valósítottuk meg a szeretetet igazán. Amíg a szeretet kiválaszt, nem valódi szeretet, mert a szeretet nem választ szét, a kiválasztás elválaszt. A szeretet nem ismeri a féltékenységet, nem birtokolni, hanem áramlani akar. Ezt a mindent átfogó szeretetet szimbolizálja az a szeretet, amellyel Isten fordul az emberekhez. Ebbe a képbe nem illenek bele, hogy Isten különbözőképpen ossza meg szeretetét. Még kevésbé jutna eszünkbe féltékenynek lennünk Istenre, mert az még mást is szeret rajtunk kívül. Isten – az egység – nem tesz különbséget jó és rossz között – ezért ő *maga* a szeretet. A nap egyenlően sugározza melegét *mindenkire*, s nem aszerint, ki hogyan szolgálta meg azt. Csak az ember érzi hivatva magát arra, hogy köveket dobáljon – így a legkevésbé sem kellene csodálkoznia azon, ha mindig magát találja el. A szeretet nem ismer határokat, akadályokat, a szeretet transzmutál. Szeressétek a rosszat – s ezzel megváltjátok azt.

/Thorwald Dethlefsen – Rüdiger Dahlke: Út a teljességhez – részlet/